

Miskolcon júniusban

Borsod-Abaúj-Zemplén megye nevében a királyi Magyarország három egykori vármegyéjének emlékét őrzi. Valójában a mai megye ennél is több, hiszen az egykori Gömör, Torna és Kishont vármegyékből is kerültek hozzá részek. A legnagyobb területét kitevő Borsod, Gömör, Abaúj és Zemplén az államalapítást követő századokban határvármegyék voltak, a Lengyel- és Oroszország felőli betörések elleni védelmi célból szervezték ezeket.

E vármegyék területének kétharmada királyi kézben volt, csak a többi tartozott földbirtokos családokhoz, mint például a Miskóc nemzetséghez; lakosságuk túlnyomórészt királyi várjobbágyokból, illetve az uralkodó által betelepített besenyőkből, vallonokból, csehekből és németekből állt. A XII. századra aztán egyre nagyobb terület került nemesi családok birtokába. Ekkor jelenik meg Borsodban a Bors, Abaújban az Aba nemzetség.

A XIV. századra a terület nagyrészt az oligarchák kezébe került. Károly Róbert egyik legnagyobb ellenfele, Aba Amádé is a környék legfontosabb családjának tagja volt. Őt Károly Róbert az 1312-es rozgonyi csatában győzte le. Innentől a terület újra a korona birtoka.

Az Anjou-korban a városoknak jelentősen nőtt a szerepe, például Kassa szabad királyi városé és Miskolcé. Errefelé vezettek a Lengyel- és Oroszország felé vezető kereskedelmi utak is. Diósgyőr Nagy Lajos király idején élte fénykorát, magának a királynak és családjának kedvelt szálláshelye volt a vár.

A XVI. századtól teret hódított a majorsági gazdálkodás és a bormelés, ami elősegítette az ipar és a városiasodás fejlődését. A mohácsi csatavesztés után a terület egy időre az ország politikai súlypontja lett, egészen a kiegyezésig a Habsburg-ellenesség egyik gócpontja; a Rákóczi-szabadságharcnak is a legfontosabb bázisa.

A XVIII. század folyamán Miskolc ipari és kereskedelmi szempontból felzárkózott Kassa mellé, lassan kezdte átvenni a vezető szerepet a térségben.

Az ezt követő időkben a megyék közül főként Borsod fejlődött, egyrészt Miskolc közelsége, másrészt a haladó szellemű nemesek nagy száma miatt. A felvilágosodás, a reformkor, a nyelvújítás jeles személyiségei közül is sokan erről a környékről indultak el, köztük Kazinczy Ferenc, Batsányi János, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan, Palóczy László, Andrássy Gyula.

A kiegyezés után a környék lendületes fejlődésnek indult, ipari jellege egyre hangsúlyosabbá vált.

Trianon után egyedül Borsod területe maradt a régi. Abaúj-Torna megyeszékhelye Szikszó lett, Zempléné maradt Sátoraljaújhely. A jelenlegi Borsod-Abaúj-Zemplén megye Miskolc központtal 1950-ben alakult ki.

A rendszerváltozást követően a nehézipar egyre inkább háttérbe szorult, a megye igyekszik a turisztikai jelleget erősítve kilábalni a válságból. S ne feledjük el, hogy olyan területekkel büszkélkedhet, amelyek a világörökség részét képezik! 1995-ben Berlinben az UNESCO Világörökség Bizottsága az Aggteleki és Szlovák Karszt barlangvilágát a Világörökség részévé nyilvánította. A szőlőtermelési és borászati kultúra megőrzéséért érdemelte ki a Tokaj-hegylajai borvidék a Világörökség része kitüntető címet 2002-ben, kultúrtáj kategóriában. A terület 1737 óta élvez védeltséget, amikor is egy királyi rendelet – a világon elsőként – zárt borvidékké nyilvánította.

A beszélgetést a könyvtár helyzetéről kezdjük Venyigéné Makrányi Margittal, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatójával.

– Könyvtárunk megyei fenntartású. A működés forrásai költségvetésben biztosítottak, de csak a legszükségesebb kiadásokra futja. Fejlesztésre a költségvetés nem nyújt fedezetet. Az évek során mind több intézmény került megyei fenntartásba, így egyre nehezebb a finanszírozásuk. A másik, ami megnehezíti a helyzetet, hogy – mint arról a napokban is szóltak a hírek – a természet erői nem kímélik a megye településeit, tehát a meglévő forrásokból gyakran kell nem várt kiadásokra fordítani.

– *Hogyan alakul a kistérségek helyzete a megyében?*

– Tizenöt statisztikai kistérségünk van. Ebből nyolc vette fel a feladatai közé a mozgókönyvtári ellátást. Négyben már kialakultak az együttműködésnek és a szolgáltatás biztosításának a keretei. Ezek az ózdi, a sárospataki, az encsi és az edelényi kistérségek. Más-más megoldást választottak, de alapvetően kétféle szolgáltatási forma alakult ki. Két kistérségben elsősorban a könyvtárbusz viszi helybe a könyvtári szolgáltatást – bár a települések egy részén könyvtári szolgáltató helyek is működnek. Egy-egy mikrobuszból átalakított könyvtárbusz látogatja rendszeresen a néhány száz fős településeket. Az ózdi és a sárospataki kistérségben arra törekedtek, hogy minden településen egy-egy korszerű szolgáltató hely működjön, amely könyvtári szolgáltatások fogadására alkalmas. A cél az volt, hogy az újdonságok (könyv, DVD, folyóirat) mellett mindenhol legyen számítógép és internetkapcsolat, biztosítva a kommunikációt és a korszerű szolgáltatás feltételeit. Ahol az önkormányzat saját erőből ezt nem tudja biztosítani, ott ebben az évben a többcélú kistérségi társulások normatív támogatásából teremtik meg a korszerű szolgáltatás feltételeit. Ebben a két kistérségben két erős városi könyvtár támogatja a kisteleplülési ellátást. Mindkettővel nekünk is nagyon jó a kapcsolatunk.

Vannak nagyon jól működő városi könyvtáraink és vannak nagyon-nagyon gyengén ellátott kistérségeink, ahol bizony a városi könyvtárak szolgáltató képessége sem igazán megfelelő. Ha objektív akarok maradni, akkor azt kell mondanom,

hogy ezekben a térségekben a városi könyvtárak is segítségre szorulnak, hogy megfelelő szolgáltatást tudjanak nyújtani környékük kistélepüléseinek. Ezek a könyvtárak gyengén gépesítettek, és az állomány sincs számítógépen. Ha egy ilyen könyvtár kap megbízást arra, hogy lássa el a környező településeket, akkor ez számára borzasztó nehéz feladatot jelent. Első körben ezeket a könyvtárakat kellene helyzetbe hozni, mind személyi, mind technikai és egyéb feltételeket tekintve. Mi segítőkészek vagyunk, de nem egyszerű a helyzet. Valahol nyitottabbak a térségi döntéshozók, valahol pedig féltik az önállóságukat, így nehezebben fogadnak el külső segítséget. Azt látom, hogy idő kell az együttműködés, a partnerség természetes módon való kezeléséhez. Vannak olyan települések a megyében, ahol nem létezik vagy nagyon-nagyon alacsony színvonalon működik a könyvtári ellátás. Ezekben a helyeken a jó példák bemutatásával – idővel – el lehet érni, hogy a döntéshozók elfogadják: a könyvtári ellátásban változásra, és a változás megvalósításához együttműködésre van szükség.

Ez egy hatalmas megye. Vannak olyan települések, amelyekben a megyeközpontból szinte fizikailag lehetetlen a teljes szolgáltatási vertikum biztosítása. Olyan távolságra vannak, hogy nem lenne gazdaságos egy központból szervezni a szolgáltatást. Ilyen térségekben hosszú távon az lenne a megoldás, ha bizonyos szolgáltatások a megyei könyvtárban szerveződnének, bizonyos feladatokat a megerősített városi könyvtárak látnának el, illetve szolgáltatásokat közvetítenének a vonzáskörzetükbe. A helyzet megértéséhez hozzáteszem, hogy léteznek olyan települések ahol 16-an élnek, vannak olyan kistérségek, ahol a települések túlnyomó részében 500 fő alatt van a lakosok száma. Ott korábban vagy nem működött könyvtár, vagy ha igen, akkor lehet, hogy egy ideje szünetel a működése. Ilyen térségekben sokkal nehezebb a korszerű szolgáltatás kialakítása. Aprófalvas térségekben a könyvtári ellátást mindenképpen a könyvtárbusz segítségével lehet a leghatékonyabban és a leggazdaságosabban megszervezni. Ugyanakkor hitelt vallom, hogy minden településen – legyen az bármilyen kicsi – szükséges egy közösségi színtér. Fontos, hogy az embereknek legyen hol találkozni, legyen hova fordulni a problémáikkal. Legyen az könyvtári gond, de lehet más is. És én megvalósíthatónak tartom, hogy egy ilyen közösségi helyen dolgozó kolléga – netán könyvtáros – tud segíteni a településen élők ügyes-bajos dolgaiban is. Nem is biztos, hogy könyvtár lesz a neve ennek a közösségi helynek. Ahol jelentősebb az idegenforgalom – ilyen bőven akad Borsodban –, ott ezeknek a közösségi színtereknek létjogosultságuk van. És hétvégén is nyitva kell lenni, és akár a turistákat is fogadhatja.

Egyébként számos kérdést, megoldandó feladatot hozott felszínre a többcélú kistérségi társulások megalakulása. Például szem előtt kell tartani, hogy ahol évtizedekig nem működött könyvtár, ott újra meg kell ismerkedniük az embereknek ezzel a szolgáltatással. Nem mindenhol természetes dolog az olvasás! Meggyőződésem, hogy itt a párbeszédnek óriási szerepe van. Egy megyei könyvtár nem fogja tudni magától eldönteni, hogy mi kell egy adott helyen. Lehet, hogy nekem Eszterházy a kedvencem, és ilyen műveket keresek, de azon a kistélepülésen ahol elszoktak a könyvtől, az olvasástól vagy bármilyen közösségi szolgáltatástól, ott lehet, hogy más úton kell elindulni és hosszú utat megtenni, hogy az igényt felkeltsük, és az hosszú távon megmaradjon. Érdekes tapasztalat, hogy a bibliobusz működésének első napján az összes DVD-t kikölcsönözték. Tehát ott akkor erre volt a legnagyobb igény, ami persze idővel biztos változik majd.

Éppen a kistérségi feladatok előtérbe kerülésekor szembesültünk azzal is, hogy a könyvtárosoknak újfajta és bizonyos területeken mélyebb ismeretekre van szükségük – elsősorban szociológiai és pszichológiai ismeretekre –, mint amit a képzés során elsajátítottunk. A tágan értelmezett könyvtárszakmai ismeretek mellett nagyobb hangsúlyt kell fektetni arra, hogy a régiók sajátos problémáit megismerjék, tisztában legyenek a különböző csoportok értékrendjével stb. A könyvtárak szociális funkciója a hátrányos helyzetű régiókban felerősödik.

Jelentős feladatot és kihívást jelent a könyvtárosok számára, hogy az emberekben kialakult hagyományos könyvtárképet megváltoztassák. Megismertetni velük a modern könyvtárat, új és sokszínű szolgáltatásaival, dokumentumtípusaival, az információk elérésének számos lehetőségével egyetemben – nem kis feladat.

– *Mit tesz a könyvtár az olvasás népszerűsítése érdekében?*

– Az olvasás népszerűsítését nagyon fontosnak tartjuk. Az értelmiségieknek és a közszereplőknek nagyon nagy a szerepe az olvasás népszerűsítésében és az értékközvetítésben. Nálunk „Irodalmi koktélparti” néven indult egy kezdeményezés. Ezekre a rendezvényekre a közélet ismert szereplőit hívtuk meg, olyan embereket, akik valamilyen szakmai területen híresek vagy média révén váltak ismertté. Ők olvasási élményeikről beszéltek. Vendégünk volt például a miskolci mentőcsoport vezetője, a Megasztár első blokkjának miskolci résztvevője vagy a Miskolci Színház művésze és még sokan mások. Ezeket az alkalmakat a városi tévé is közvetítette. Az est házigazdájának ugyanis sikerült megnyernie a miskolci városi tévé szerkesztő riporterét. Fontos, hogy ezek az emberek hasznos és követhető példaként álljanak mások előtt.

– *A megyétekben nagy a roma lakosság aránya. Ez milyen feladatokat jelent számotokra?*

– Valóban jelentős a megyében a roma lakosság aránya, túlnyomó részük az egyébként is hátrányos helyzetű kistérségekben él. Tehát ha sikerül előrelépünk az aprófalvak könyvtári ellátásának kérdésében, akkor jelentős előrelépést teszünk a roma lakosság ellátásában is. Ezért tartom én nagyon fontosnak, hogy – kihasználva a lehetőségeket – ésszerű és okos döntésekkel javítsuk a könyvtári ellátást a megye minél több településén. Meggyőződésem, hogy a korszerű könyvtári ellátás hozzájárul az élhetőbb élet feltételeinek megteremtéséhez azokon a településeken is, ahol magas a munkanélküliek száma, ahol nem beszélhetünk a művelődés intézményrendszeréről.

– *Milyen a kapcsolat Miskolc többi könyvtárával? Hogyan működnek együtt a lakosság ellátásában?*

– Kiegyensúlyozott a kapcsolatunk a város könyvtáraival. Az egyetemi könyvtár állományában hagyományosan a műszaki, természettudományi terület volt hangsúlyosabb. Mikor bővült, illetve átalakult a képzési profil, akkor a megyei könyvtár igen fontos háttérintézményként támogatta a bölcsész és jogászképzést. A mai napig is érezhető ez a jelenlét, látogatóink zöme a Miskolci Egyetem hallgatója. Szeretném, ha ez a kapcsolat a jövőben tudatosabb és szervezettebb lenne. Jelenleg csak a hallgatók kérései alapján tájékozódunk a felmerülő igényekről. A hallgatók, és talán a képzés szempontjából is hasznos lenne, ha közvetlenebb

kapcsolat épülne ki az egyetem karaival, és valóban ismernénk szakirodalmi igényeiket. Feltételezem, hogy költségvetését illetően az egyetemi könyvtár sincs nálunk sokkal jobb helyzetben, ezért az összefogásnak és az együttműködésnek kiemelt szerepe lehet a könyvtári szolgáltatások terén is.

A megyei könyvtár a Népművelési Minisztérium határozata alapján a miskolci körzeti és városi könyvtár összevonásával jött létre. Miskolc város központjában, a volt Kereskedelmi és Iparkamara egyszemélyes épületében 1952. október 26-án adták át rendeltetésének a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Könyvtárat. Önálló városi könyvtár csak később, 1960-ban jött létre újra, azóta fiókkönyvtárak hálózatával biztosítja a könyvtári ellátást Miskolc lakosságának. Aránylag ritka napjainkban, hogy külön működik a két intézmény, de nálunk ez a szervezeti forma él immár több mint négy évtizede. A két könyvtár gyűjtőkörét egyeztetni. Például a városi könyvtár jelentős hangoskönyv gyűjteménnyel rendelkezik, ami nálunk elhanyagolható számban található. Idegen nyelvű gyűjteményük meghatározó. Ez utóbbi ugyan nálunk is fellelhető, de nem szépirodalmi jellegű, hanem elsősorban a nyelvtanulást segítő kiadványokat szerezzük be. Az Ünnepi Könyvhét városi rendezvényeinek sora, a közös meghívók az együttműködés apró, ám nem elhanyagolható jelei.

– *Ha már az alapításról szó esett, bemutatnád a könyvtárakat?*

– Tehát az 1952-ben alapított könyvtár az állomány rohamos növekedésével, a feladatok bővülésével a '60-as évek vége felé régi épületét kinőtte, szűkséggé vált egy új, modern épület tervezése. Az új könyvtár tervdokumentációját Dézsi János építészmérnök készítette el 1968-ban. A kivitelezési munkák 1971-ig tartottak. A tágas térből kiemelkedő kétemeletes beton és üveg konstrukciót 1972-ben adták át. Azóta nagyobb rekonstrukció nem volt az épületben. Amióta itt dolgozom – és ennek majdnem három éve – minden évben kisebb felújítások történtek. Bár nyilván az ilyen, egy-egy helyszínt érintő munkálatok (alkalmanként 10-15 millió forint értékben) az egész épület tekintetében csak kis előrelépést jelentenek. Egy átfogó, a kor színvonalához, igényeihez, a megváltozott olvasói szokásokhoz és a könyvtárszakmai elvárásokhoz igazodó nagy felújítás, sajnos, még várat magára.

Jelenleg 78-an dolgozunk a könyvtárban. Nagy az épület: a 4800 négyzetméter három szintet és egy aránylag kis területű negyediket foglal magába. A pincszinten van a központi raktár, a kötészet, a nyomda és néhány más kiszolgáló egység. A földszinten az aulából nyíló előadóterem, a hírlapolvasót és az internetes gépeket magába foglaló Tájékoztató mellett az Állománygyarapító és feldolgozó, valamint a Gazdasági osztály irodái találhatóak. Itt nyert elhelyezést a közelmúltban alakult Területellátási és módszertani csoport is.

A könyvtár beosztása úgynevezett szakrészleges. Az első emeleten található a művészet, a nyelv- és irodalomtudomány, valamint a szépirodalom, a másodikon az általános művek, a közgazdaság, a jog, a műszaki, a történelem és a földrajz szakterületek kölcsönözhető és kézikönyvei. Különgyűjteményeink szolgáltatásai iránt nagy az érdeklődés: jelentős számú látogatót vonz a Nyelvi részleg, a Zenemű és hangtár, a Helyismereti, valamint az Európa gyűjtemény, s az általános iskolás korúak körében – véleményem szerint méltán – kedvelt Gyermekkönyvtár.

Folyamatosan próbálunk alakítani szolgáltatásainkon, hogy mindinkább látogatóbarát legyen. Az idei év egyik nagy feladata, hogy a nyári, júliusi zárva tartás

alatt a földszinten egy kölcsönzési övezetet, egy „szigetet” alakítsunk ki. Itt lehet majd a kölcsönzést, a visszavételt, a beíratkozást lebonyolítani. Ez az elhelyezés az olvasók számára sokkal komfortosabb lesz, hiszen a visszahozott könyvet csak leadják, és nem kell se a kabátot letenni, se az emeletre felmenni. Emiatt sok panasz volt, ezért döntöttünk az átalakítás mellett. Az épület beosztása és állaga miatt számos probléma merült fel a tervezés során. Ez a földszinti rész elég hideg volt, de most, hogy a nyílászárók cseréjét már tervezi a fenntartó, ez megoldódni látszik. Az első emeleten nem átlátható a tér, így nem lehet igazán tudni, hogy ki hoz vissza könyvet és ki visz el. Ez engem mindig egy kis félelemmel tölt el.

A folyóirat-olvasót és az internetes gépeket már két éve a földszintre költöztettük, hogy akik csak czekekért a szolgáltatásokért látogatnak minket – és sokan vannak ilyenek –, azoknak ne kelljen az egész könyvtárat végigjárni.

– *Hogy vontad be a kollégáidat a kölcsönzési övezet kialakításának tervezésébe?*

– Ez több mint egy éve folyó projekt. Egy belsőépítésznt vontunk be a munkába, és többször beszéltünk, egyeztettünk az érintett kollégákkal és vezetőkkel is. Remélem, hogy a jövőben esetleg még felmerülő problémákat is meg tudjuk oldani.

– *Milyen aktuális munkát emelnél még ki?*

– Jelenleg egy megújuló, egységes arculat kialakításán dolgozunk. Két évvel ezelőtt megújult a weblapunk (<http://www.rfmliib.hu/>), de a teljes arculat kialakítására nem került sor. Most készül az arculati kézikönyv. Viszont a földszinti tér információs rendszere megújul, és várhatóan az augusztusi nyitás idejére el is készül.

Kiemelném a Borsodi Digitális Könyvtár projektünket is. A kassai Jana Bocatia könyvtárral együtt indítottuk ezt a munkát, minthogy a megye múltja és története szervesen összefügg Kassa városával, illetve a Felvidék jelentős részével. Tehát ennek a területnek a kutatása nem képzelhető el csak Magyarországon fellelhető forrásokból. hanem a határon túlra is ki kell tekintenünk. A digitalizált anyagokat kölcsönösen hozzáférhetővé tesszük. Egy, számunkra jelentős összeget, közel egymillió forintot nyertünk, és egy digitalizáló cég is támogatta a munkát, ennek eredménye honlapunkon is elérhető. A megye könyvtáraival is egyeztettünk a digitalizálási terv összeállításánál. Ilyen igény alapján digitalizáltuk az *Észak-Magyarország* című lap 1956–1961 közötti évfolyamait. Az lenne az ideális, ha folyamatosan megfelelő pénzügyi források állnának rendelkezésre, hiszen a munka még koránt sem tekinthető befejezettnek. Jelenleg az európai uniós források számunkra elérhetetlenek tűnnek, mert nem rendelkezünk a megfelelő mennyiségű önrésszel. Olyan gazdasági szereplőt lenne jó bevonni, aki ezt az önrészt biztosítaná. Most ezen dolgozunk, de nem igazán látni az alagút végét.

– *Ezek szerint a digitalizálást elsőrendű feladatnak tartod.*

– Igen, nagyon fontosnak tartom a digitalizálást. Prioritást biztosítok ennek most és a jövőben is. Ebben a kollégák is támogatnak. Ha a megyei könyvtár feladatairól beszélünk, akkor ez az, amit feltétlenül ki kell emelni.

– *A pályázatokról tettél említést. Ez a forrás nélkülözhetetlen számotokra?*

– Igen, a pályázatok ténylegesen sokat jelentenek nekünk. Tavaly így tudtuk bevezetni a Corvina integrált rendszert, de számos egyéb program megvalósítása is csak így sikerült. Itt szeretnék szólni a pályázatok mellett az együttműködések jelentőségéről is. A szakmai tapasztalatok átadásával, kicserélésével, a különféle együttműködések által nem elhanyagolható megtakarítások érhetőek el. Azt hiszem, modellértékű lehet az, ahogy az integrált könyvtári rendszert beszereztük és bevezettük. A megye kistérségi társulásai közül az ózdiból három városi könyvtár csatlakozott a rendszerünkhöz, így együtt vásároltuk meg ezt a könyvtári rendszert. A mi szerverünkön épül a városi könyvtárak adatbázisa, a rendszergazdai feladatokban is sok segítséget tudunk nyújtani. Ezzel a könyvtárak napi munkáját tudjuk segíteni. Idővel a társulás teljes gyűjteménye meg fog jelenni a rendszerben, természetesen a megyei könyvtár állománya mellett. A munka jelenleg is folyik. Remélem, hogy a megyében követésre talál majd ez a példa. Egyébként hasonló együttműködést tervezünk a Megyei Levéltárral. Bízom abban, hogy elképzeléseink megvalósulhatnak.

– *Mennyire feldolgozott az állományotok?*

– Állományunk kölcsönözhető része nagyrészt már feldolgozott. Adósságaink a helyismereti dokumentumok, valamint a nem kölcsönözhető állomány tekintetében vannak. A gyűjteményünk negyede még feldolgozásra vár, de remélhetően a Corvina rendszer használata hamarosan ezen a téren is előrelépést fog hozni.

– *Milyen selejtezési politikát folytattok?*

– Minden könyvtári feladat közül talán a legnehezebb a selejtezés. Valamennyi könyvtáros tudja, hogy az állománygondozás szerves része ez a munka, mégis szeretjük halogatni, hisz nehezen válunk meg az évek, évtizedek alatt összegyűlt dokumentumoktól. Mi az elmúlt két évben tudatosan és tervszerűen áttekintettük állományunk egyik jelentős, távraktárban tárolt részét, és következetesen kivonjuk az állományból az elavult, illetve fölöslegessé vált dokumentumokat. A kivont műveket fölüspéldány-jegyzékre tesszük, így számos közülük újra gazdára talál. Természetesen első körben a megye kisebb könyvtárainak ajánlottuk fel a válogatás lehetőségét, így olyan dokumentum nem hagyja el a megyét, amelyre itt igény mutatkozik. Jelentős számú szlovák nyelvű dokumentumot adtunk át a kassai területi könyvtárnak is. Szóval igyekszünk az állományt élővé tenni, meg perse a rendelkezésünkre álló raktári térrel is ésszerűen gazdálkodni.

– *Köszönöm a beszélgetést, és sok sikert kívánok a munkátokhoz!*

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából 2006. június 19-én készült.)

Pegán Anita